

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم قرآن و حدیث

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: علوم قرآن و حدیث

عنوان:

شاخصه‌های مهم ورود و خروج ماه مبارک رمضان

با محوریت دعای وداع صحیفه سجادیه

استاد راهنما

دکتر سیده فاطمه هاشمی

استاد مشاور

دکتر سید محمد رضوی

نگارش

فرگس مبینی

زمستان ۱۳۹۱

تقدیم به:

ساحت مقدس سید الساجدین

زین العابدین امام علی بن حسین علیه السلام

که هزاران درود بر او و خاندان پاکش باد.

سپاس‌گزاری

خداوند را شاکرم که توفیق تحصیل علوم قرآن و حدیث را که برترین علوم عالم است به این بنده حقیر عنایت فرمود تا در محضر اساتید ارجمند این دانشگاه بیشترین آموزه‌های قرآنی را از مکتب اهل بیت علیهم‌السلام بیاموزم؛ لذا به مصداق کلام نورانی امام رضا علیه‌السلام که می‌فرمایند:

من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزّ و جلّ

بر خود واجب می‌دانم که از زحمات همه اساتید محترم تشکر و قدردانی نمایم، به خصوص از زحمات سرکار خانم دکتر هاشمی، راهنمای بسیار عزیزم که با کمال صبر و حوصله، مسیر مرا در نگارش این پایان‌نامه آسان نمودند و با نکات ارزنده خود بر غنای آن افزودند.

همچنین از زحمات استاد مشاور محترم جناب آقای دکتر رضوی که با کمال بزرگواری و آرامش رساله حاضر را هدایت و مشاوره نمودند.

همچنین از مدیر گروه و داور محترم جناب آقای دکتر توحیدی که در محضر ایشان درس‌های بسیاری آموختم که دیدگاه مرا نسبت به علوم اهل بیت علیهم‌السلام روشن نمود.

از درگاه ایزد مّان برای همه این عزیزان، حسن عاقبت و خیر دنیا و آخرت مسئلت دارم.

همچنین از پدر و مادر و همسر و فرزندان عزیزم که در این راه صبورانه مشوّق من بوده‌اند سپاس‌گزاری و قدردانی می‌نمایم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب نرگس مبینی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۶۶۶۱۳۹۰۰ در رشته علوم قرآن و حدیث که در تاریخ ۱۹۱/۱۱/۱ از پایان نامه خود تحت عنوان : شاخصه‌های مهم ورود و خروج ماه مبارک رمضان با محوریت دعای وداع صحیفه سجادیه با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم :

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام .

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ : ۹۱/۱۱/۱

دانشجوی کارشناسی ارشد آقا/خانم نرگس مبینی از پایان نامه
خود دفاع نموده و با نمره بحروف و با درجه
مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول	۴
کلیات	۴
۱-۱. بیان مسئله	۵
۲-۱. اهمیت موضوع و انگیزه انتخاب آن	۶
۳-۱. سؤالات تحقیق	۶
۴-۱. فرضیه‌های تحقیق	۷
۵-۱. قلمرو تحقیق	۸
۶-۱. روش تحقیق	۸
۷-۱. پیشینه تحقیق	۸
فصل دوم	۱۱
فضایل ماه مبارک رمضان	۱۱
۱-۲. عظمت و فضایل ماه مبارک رمضان	۱۳
۳-۲. نزول کتب آسمانی در ماه رمضان	۱۸
۴-۲. ماه نزول قرآن و همراهی نور شرافت با آن	۱۹
۱-۴-۲. مفهوم و تأویل قرآن	۲۰
۲-۴-۲. مفهوم و تأویل نور	۲۱
۵-۲. اختصاص لیلة القدر در ماه مبارک رمضان	۲۶
۱-۵-۲. شب قدر، اثباتی بر ولایت حضرت امیر و شقاوت دشمنان ایشان	۳۱
۶-۲. نزول روح و ملائکه در ماه مبارک رمضان	۳۳
۱-۶-۲. اقوال مختلف در مصادیق روح	۳۳
۲-۶-۲. معنای روح و ملائکه در روایات ائمه معصومین <small>علیهم‌السلام</small>	۳۴
۷-۲. وجوب صوم در ماه رمضان	۳۹
۱-۷-۲. تمایز وجوب و شرایط صوم در امت اسلام با شرایع پیشین	۳۹
۲-۷-۲. فلسفه روزه	۴۲
۳-۷-۲. حقیقت صوم در روایات تأویلی	۴۵

۴۷ ۲-۷-۴. آثار و برکات روزه
۵۰ ۲-۸. تجلی رحمت و مغفرت الهی در ماه مبارک رمضان
۵۰ ۲-۸-۱. رحمت و مغفرت الهی در ماه مبارک رمضان
۵۱ ۲-۸-۲. مفهوم رحمت الهی به بندگان در تعبیر قرآنی
۵۳ ۲-۸-۳. حقیقت رحمت الهی در روایات تأویلی
۵۷ فصل سوم
۵۷ زمینه‌ها و شاخصه‌های مهم ورود به ماه مبارک رمضان
۵۸ ۳-۱. زمینه‌های ورود به ماه مبارک رمضان
۵۸ ۳-۱-۱. درک و معرفت نسبت به ماه مبارک رمضان
۶۳ ۳-۱-۲. اقرار و باور به قدرت گستره رحمت و احسان الهی
۶۵ ۳-۱-۲-۱. واژه منت
۶۶ ۳-۱-۲-۲. کاربرد منت در قرآن
۶۸ ۳-۱-۳. ایمان و باور به تفضل الهی در عفو بندگان
۷۲ ۳-۱-۴. ایمان و باور به عدالت و حلم الهی در عقوبت بندگان
۷۲ ۳-۱-۴-۱. کاربرد واژه حلم و حلیم در قرآن
۷۴ ۳-۱-۴-۲. کاربرد واژه حلیم در مورد خداوند
۷۹ ۳-۲. شاخصه‌های مهم در ورود به ماه مبارک رمضان
۷۹ ۳-۲-۱. ورود به باب توبه
۸۰ ۳-۲-۱-۱. مقام توبه
۸۳ ۳-۲-۱-۲. اذعان به پشیمانی از خطا و گناهان
۸۴ ۳-۲-۱-۳. توبه نصوح
۸۶ ۳-۲-۱-۴. شرایط پذیرش توبه
۸۶ ۳-۲-۱-۴-۱. تصمیم قطعی بر ترک گناهان
۸۶ ۳-۲-۱-۴-۲. فرصت داشتن برای جبران گناه
۸۷ ۳-۲-۱-۴-۳. ایمان
۸۷ ۳-۲-۱-۴-۴. توبه قبل از نزول عذاب
۸۸ ۳-۲-۱-۵. آثار و برکات توبه
۸۸ ۳-۲-۱-۵-۱. تکفیر سیئات

۹۲ ۲-۲-۱-۵-۲. ورود به بهشت
۹۵ ۲-۲-۲. اطاعت و تسلیم محض در جهت رضای خدا و اولیای معصوم <small>علیهم السلام</small>
۹۸ ۳-۲-۳. ورود به باب استغفار
۹۸ ۱-۳-۲-۳. مقام استغفار
۱۰۲ ۲-۳-۲-۳. تعریف واژه استغفار
۱۰۳ ۳-۳-۲-۳. موانع پذیرش استغفار از جانب پروردگار
۱۰۵ ۴-۳-۲-۳. ارزش استغفار در قرآن و روایات
۱۰۹ ۴-۲-۳. ورود به مقام ذکر الهی و مداومت بر آن
۱۱۰ ۱-۴-۲-۳. مصادیق ذکر در قرآن
۱۱۴ ۲-۴-۲-۳. اهل ذکر چه کسانی هستند؟
۱۱۴ ۳-۴-۲-۳. حد و اندازه ذکر
۱۱۵ ۵-۲-۳. ادای حمد و سپاس و شکر نعمات الهی
۱۱۷ ۱-۵-۲-۳. انواع شکر
۱۱۹ ۲-۵-۱-۳. قلت بندگان شکور
۱۲۰ ۳-۵-۲-۳. مراتب شکرگزاری
۱۲۳ ۴-۵-۲-۳. حد و اندازه شکر
۱۲۴ ۶-۲-۳. توجه به دعا و استمرار آن
۱۲۴ ۱-۶-۲-۳. حقیقت دعا در اسلام و مکتب اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
۱۲۵ ۲-۶-۲-۳. دعا در لسان معصومین <small>علیهم السلام</small>
۱۲۶ ۳-۶-۲-۳. شرایط قبولی و استجاب دعا
۱۲۹ ۴-۶-۲-۳. موانع استجاب دعا
۱۳۰ ۵-۶-۲-۳. علل تأخیر در دعا
۱۳۱ ۶-۶-۲-۳. مصادیق استجاب کنندگان دعا
۱۳۳ ۷-۲-۳. پرداخت انفاق و صدقات واجب و مستحب
۱۳۳ ۱-۷-۲-۳. مصادیق انفاق
۱۳۷ ۲-۷-۲-۳. قرض الحسنه، انفاقی با حسنات مضاعف
۱۳۹ ۳-۷-۲-۳. پاداش قرض دادن در قرآن و روایات
۱۴۱ ۴-۷-۲-۳. تعریف واژه «صدقه»
۱۴۲ ۱-۴-۷-۲-۳. صدقه واجب

- ۱۴۳..... متعلق صدقه واجب ۲-۴-۷-۲-۳
- ۱۴۵..... صدقه مستحبی ۳-۴-۷-۲-۳
- ۱۴۶..... تجارت مریحه از مصادیق حسنه ۸-۲-۳
- ۱۴۶..... تعریف واژه حسنه ۱-۸-۲-۳
- ۱۴۷..... معنای «حسنة» در روایات معصومین علیهم السلام ۲-۸-۲-۳
- ۱۴۹..... طی طریق در مسیر رشد و هدایت به دین برگزیده الهی ۹-۲-۳
- ۱۵۲..... نزدیکی به مقام قرب و کرامت الهی ۱۰-۲-۳
- ۱۵۴..... اولیا و انبیای الهی مقربان درگاه الهی و واسطه‌های قرب بندگان ۱-۱۰-۲-۳
- ۱۵۶..... فصل چهارم فصل چهارم
- ۱۵۶..... شاخصه‌های مهم خروج از ماه مبارک رمضان و ورود به عید فطر ۱۵۶
- ۱۵۷..... ۱-۴. حسرت از مفارقت با ماه مبارک رمضان ۱۵۷
- ۱۵۹..... ۲-۴. سلام وداع با فضایل و برکات ماه مبارک رمضان ۱۵۹
- ۱۵۹..... ۱-۲-۴. تعریف واژه «سلام» ۱۵۹
- ۱۶۰..... ۲-۲-۴. وجوه مختلف «سلام» در قرآن کریم ۱۶۰
- ۱۶۲..... ۱-۲-۲-۴. سلام تحیتی خاص بر بندگان خاص ۱۶۲
- ۱۶۴..... ۲-۲-۲-۴. گفتاری در معنای «تحیت» ۱۶۴
- ۱۶۵..... ۳-۲-۲-۴. بررسی واژه «سلام» در روایات ائمه معصومین علیهم السلام ۱۶۵
- ۱۷۷..... ۳-۴. سلام و امان در ماه مبارک رمضان ۱۷۷
- ۱۸۰..... ۴-۴. سلام وداع با ليله القدر ۱۸۰
- ۱۸۳..... ۵-۴. حمد و سپاس الهی بر درک و حضور در ماه مبارک رمضان ۱۸۳
- ۱۸۴..... ۶-۴. اظهار و اعتراف به تقصیر در ادای حق رمضان و درخواست درک رمضان آینده ۱۸۴
- ۱۸۶..... ۱-۶-۴. اظهار و اعتراف به ناتوانی در حق خداوند ۱۸۶
- ۱۸۷..... ۷-۴. اظهار ندامت از معاصی و گناهان ۱۸۷
- ۱۹۰..... ۱-۷-۴. درخواست عفو از گناهان کبیره و صغیره ۱۹۰
- ۱۹۱..... ۱-۱-۷-۴. گناهان کبیره ۱۹۱
- ۱۹۳..... ۲-۱-۷-۴. گناهان صغیره ۱۹۳

۸-۴	طلب پذیرش توبه خالص در پایان ماه مبارک رمضان (عید فطر) برای خود و مؤمنان	۱۹۶
۹-۴	شوق و اشتیاق درک عید فطر و بهره‌گیری از برکات آن	۲۰۴
۹-۴-۱	اعیاد بزرگ در شریعت اسلامی	۲۰۴
۹-۴-۲	اعطای جوایز الهی در شب عید فطر	۲۰۵
۹-۴-۳	اهمیت و وجه تسمیه عید فطر	۲۰۷
۹-۴-۴	خطبه امام علی (علیه السلام) در روز عید فطر و شباهت آن با رستاخیز	۲۰۸
۱۰-۴-۱	تمسک به صلوات بر محمد و آل محمد (علیهم السلام) در بهره‌گیری از برکات و استجاب دعا	۲۱۰
۱۰-۴-۱-۱	معنا و کیفیت صلوات بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خاندان ایشان	۲۱۱
۱۰-۴-۲	حقیقت صلوات	۲۱۳
۱۰-۴-۳	فضایل صلوات	۲۱۴
۱۰-۴-۴	صلوات موجب نورانیت دل می‌گردد	۲۱۶
	فصل پنجم	۲۲۰
	نتیجه‌گیری	۲۲۰
۱-۵	نتیجه‌گیری	۲۲۱
	منابع	۲۲۶

مقدمه

صحیفه کامله سجاده که به حقیقت «اخذ القرآن» نام گرفته و در عرف اهل حال به «انجیل اهل بیت» یا «زبور آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم» مشهور است، به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و عمیق‌ترین کتاب‌های جهان به شمار می‌رود که بر زبان یکی از بزرگ‌ترین بندگان صالح خدا که وجود مبارکش به عنوان بلند «عصمت» زینت شده جاری گردیده است و کتابی است که می‌تواند در بسیاری از موارد مورد استفاده دانشمندان و پژوهشگران قرار گیرد.

لیکن بر خلاف **قرآن کریم** و **نهج البلاغه** که به حق اخ القرآن نام گرفته کمتر مورد استفاده و توجه مسلمانان قرار گرفته و آنان از مفاهیم عالیه و عرفانی و اخلاقی آن بهره کمتری برده‌اند. در حالی که ائمه معصومین علیهم السلام مهم‌ترین منبع سرشار دعا و مناجات و گفت‌وگو با پروردگار متعال هستند و اساساً آن بزرگواران منطق و مناجات دعا را به ما آموخته‌اند و این چراغ پرفروغ را در شبستان دل ما برافروختند و ما را به آیین سخن گفتن با پروردگار و انس گرفتن با او آشنا ساخته‌اند.

صحیفه سجاده نیز گرچه موضوع آن دعا و نیایش است ولی همگی مباحث و مطالب آن بر مدار راز و نیاز نمی‌چرخد، بلکه شامل بسیاری از دقایق علوم الهی و نظری و قوانین و احکام شرعی و مسائل حساس سیاسی و اجتماعی و معرفتی و اخلاقی و تربیتی است که در شکل دعا مورد توجه امام علیه السلام قرار گرفته است.

آشنایی با ادعیه‌ها و سیله‌ای برای شناخت و معرفت است. امام علی علیه السلام می‌فرماید:

بنا عبدالله و بنا عرف الله^۱.

خداوند فقط به سبب ما عبادت می‌شود و تنها به سبب ما شناخته می‌شود.

و به حقیقت باید بگوییم این ذوات مقدسه، ابواب معرفت و شناخت خدای متعال هستند.

البته باید این نکته را متذکر شویم که چون معرفت کامل خدای سبحان محال است، معرفت کامل انوار قدسی نیز محال است.

۱ - مجلسی، بحار الانوار، ج ۲۳، ص ۱۰۲

امام علی علیه السلام در این باره می‌فرماید:

باطنه غیب لا یدرک^۱.

باطن امام غیبی است که هرگز درک نمی‌شود.

در پایان‌نامه حاضر تحت عنوان «شاخصه‌های مهم ورود و خروج ماه مبارک رمضان با محوریت دعای وداع صحیفه سجادیه» با استفاده از کلمات گهربار حضرت سیدالساجدین علیه السلام سعی دارم با یاری خداوند و اعانت ائمه معصومین علیهم السلام با بهره‌گیری از آیات قرآن کریم و روایات ائمه معصومین علیهم السلام خوشه‌ای از خرمن معارف الهی را به قدر بضاعت و وسع خویش بیان کنم. امید آن دارم که مرضی خداوند متعال و ائمه معصومین علیهم السلام قرار گیرد و ذخیره‌ای برای روز جزای این بنده سراپا تقصیر باشد.

۱ - مجلسی، بحار الانوار، خطبه طارق بن شهاب، ج ۲۵، ص ۱۶۹

در خاتمه به عنوان حدیث دل، به محضر حضرت ولی عصر (عج) عرضه می شود:

﴿ يَتَأْتِيهَا الْعَزِيزُ مَسْنًا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضْعَةٍ مُزَجَّةٍ فَأَوْفِ لَنَا
الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ تَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ۝ ﴾

ای عزیز! ما با همه اهل بیت خود، به فقر و قحطی و بیچارگی دچار گشته ایم و
با سرمایه ای ناچیز و اندک به حضور تو آمده ایم.

پس پیمانہ را برای ما تمام و کمال بده و به ما تصدق کن؛ به راستی که خداوند، به
صدقه دهندگان پاداش نیک عطا می کند.

و ما توفیقی الا بالله العلی العظیم

و صلی الله علی محمد و آل محمد الطاهرين

فصل اول

کلیات

۱-۱. بیان مسئله

دعای وداع ماه رمضان از جمله مناجات‌های بسیار زیبای سیدالساجدین امام زین‌العابدین علیه السلام در *صحیفه سجادیه* می‌باشد که از میان دیگر مناجات‌های ایشان در این کتاب ارزشمند مورد بحث و بررسی در این پایان‌نامه قرار گرفته است. در این تحقیق سعی بر آن شده است که از میان کلام گهربار ایشان به شاخصه‌های مهم ورود و خروج از ماه مبارک رمضان با تطبیق آیات قرآن و روایاتی که بر مبنای دعای مذکور است اشاره شود.

در این دعا آموزه‌های اخلاقی و تربیتی و معرفتی بسیاری وجود دارد که هر کدام از این آموزه‌ها در طریق زندگی انسان‌ها کاربرد فراوانی دارد و ما را متوجه گناهان و رذایل اخلاقی - که گرفتار آن هستیم - می‌نماید و باعث می‌شود که حال توبه و انابه را به درگاه خداوند متعال پیدا کنیم و انگیزه تزکیه و اصلاح نفس را در ما ایجاد می‌کند.

امام سجاد علیه السلام در این دعا شرایط و ویژگی‌های خاصی را برای ورود به این ماه عزیز و مبارک بیان کرده‌اند که با عمل کردن به یکایک آن‌ها و تأسی گرفتن از روایات و آموزه‌های معصومین علیهم السلام حالت آماده‌تری برای ورود به ماه مبارک رمضان در ما ایجاد می‌شود.

همچنین ایشان در این دعا به بیان شرط اصلی بهره‌گیری از برکات ماه مبارک رمضان، توجه به فضایل و برکات آن و ارتباطش با اکرام، معرفت و محبت و اطاعت از شأن مقام والای معصومین علیهم السلام می‌پردازد و هنگامی که زمان انقطاع این ماه فرا می‌رسد ایشان وداعی جانسوز با آن می‌نمایند که ما را متوجه ارزش و درجه مقام این ماه پربرکت می‌نماید.

پس باید نهایت سعی و کوشش و مراقبت را داشته باشیم که ماه رمضان را به صدق در انابه

خاتمه دهیم و با بهره‌گیری از کلام مطهر ایشان آماده ورود به عید فطر (عید بندگی و خلوص و استغفار) شویم.

امید که این ورود و خروج ما در راستای ولایت خدا و رسول اکرم ﷺ و ائمه اطهار ﷺ واقع شود.

بنابراین پایان‌نامه فوق در صدد تبیین این شاخصه‌ها و شرایط مؤثر در بهره‌گیری از آموزه‌های معصومین ﷺ از برکات و فضایل این ماه و عید فطر می‌باشد. باشد که با کاربرد صحیح آن‌ها در مسیر حیات‌بخش و سعادت گام برداریم.

۱-۲. اهمیت موضوع و انگیزه انتخاب آن

اهمیت این موضوع پیوند خوردن و آشناسدن بیشتر با ادعیه است که از معصومین ﷺ به ما رسیده است و از آنجا که این بزرگواران همگی محل معرفت الهی هستند، پس معرفت الهی را باید از در خانه این بزرگواران جست‌وجو کرد؛ چنان‌چه حضرت علی ﷺ در خطبه نورانیه می‌فرماید:

معرفتی بالنورانية معرفة الله و معرفة الله معرفتي بالنورانية.

و از جمله دعا‌های پرمحتوا دعای وداع ماه رمضان است که صائم به هنگام پایان یافتن ماهی که سرشار از رحمت و مغفرت الهی است و پایان یافتن شب‌زنده‌داری‌ها و لیالی ارزشمند قدر، حالت جانسوز وداع به او دست می‌دهد و درخواست‌هایی معرفتی دارد که در قالب دعا آن را بیان می‌نماید.

بدیهی است نحوه درخواست، توجه به مهم‌ترین شرایط در ورود به مقام صائمین الهی و شرایط سلام وداع از خروج از مقام صائمین و در زمره افطارکنندگان مرضی الهی از طریق تعالیم معصومین ﷺ مطمئن‌ترین راهنمای بندگان در این مسیر خواهد بود و همین امر موجب انگیزه اینجانب در انتخاب موضوع فوق بوده است.

۱-۳. سؤالات تحقیق

در این پژوهش سؤال‌هایی که مورد بررسی قرار می‌گیرند از این قرار است:

۱- عمده‌ترین فضایل و برکات ماه رمضان که در دعای امام سجاده علیه السلام به آن اشاره شده کدام‌اند؟

۲- زمینه لازم در ورود به ماه مبارک رمضان چیست؟

۳- مهم‌ترین شاخصه‌های ورود به ماه مبارک رمضان مطابق دعای مضمون چیست؟

۴- مهم‌ترین شاخصه‌های خروج از ماه مبارک رمضان مطابق دعای مضمون چیست؟

۱-۴. فرضیه‌های تحقیق

۱- عمده‌ترین فضایل این ماه، مطابق دعای امام سجاده علیه السلام عبارت‌اند از: نزول **قرآن** در این ماه، ماه رحمت و مغفرت و برکات خاصه، واقع شدن لیالی متبرکه قدر، و غل و زنجیربودن شیاطین در این ماه.

۲- آمادگی اولیه در نیت و قلب (قبل از ماه رمضان) شست‌وشو در نهر رجب به وسیله استغفار و توبه، الگوپذیری از مصادیق اکمل هدایت که همان معصومین علیهم السلام هستند و استمرار توبه و استغفار در شریعه شعبان، زمینه‌های لازم در کسب معرفت و ورود به حقیقت نورانی رمضان و طهارت نفس می‌گردد.

۳- از مهم‌ترین شاخصه‌های ورود توبه و استغفار است که پس از آن صائم باید به مواردی مانند حسنه و انفاق و قرض الحسنه و ذکر و شکر خداوند متعال توجه فراوان داشته باشد که با برخوردار از این موارد بتواند ورودی صدق در راستای ولایت خدا و رسول صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه معصومین علیهم السلام داشته باشد.

۴- مهم‌ترین شاخصه‌های خروج از ماه مبارک رمضان عبارت‌اند از: مواظبت و مراقبت بر حال توبه و استغفار، اظهار ندامت از معاصی و گناهان، اعتراف به تقصیر در ادای حق رمضان آن‌چنان‌که شایسته است، درخواست عفو از خداوند متعال برای گناهان کبیره و صغیره به گونه‌ای که صائم بتواند خروجی صدق از این ماه عزیز در راستای ولایت ائمه معصومین علیهم السلام داشته باشد.

۱-۵. قلمرو تحقیق

این پایان‌نامه مشتمل بر چهار فصل اصلی می‌باشد:

فصل اول - کلیات بحث؛

فصل دوم - فضایل ماه مبارک رمضان؛

فصل سوم - شاخصه‌های مهم ورود به ماه مبارک رمضان؛

فصل چهارم - شاخصه‌های مهم خروج از ماه مبارک رمضان و ورود به عید فطر، که براساس

مفاهیم قرآنی و روایی شیعه و با استفاده از کتب معتبر تفسیری و روایی نگاشته شده است.

البته لازم به یادآوری است که نوشته فوق در صدد آن نیست که نقش یک شرح و تفسیر جامع

و کامل از دعای وداع ماه رمضان را ایفا کند. بنابراین کلیه الفاظ و فقرات این دعا از نظر معنای

لغوی و اصطلاحی و دیدگاه‌های مختلف و نظایر آن مورد بحث قرار نخواهد گرفت بلکه هدف

شناسایی روح حاکم بر این دعا و مبانی و مستندات قرآنی و حدیثی آن است.

۱-۶. روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان‌نامه کتابخانه‌ای و مبتنی بر مطالعه، تحقیق و گردآوری مطالب و

تجزیه و تحلیل آن‌ها به منظور مستند نمودن بخش‌های مختلف دعای مذکور به آیات و روایات

می‌شود. همچنین استفاده از نرم‌افزارهای تخصصی اسلامی مانند *جامع التفسیر و جامع الروایات*

می‌باشد.

۱-۷. پیشینه تحقیق

طبق جست‌وجویی که از منابع معتبر کتابخانه‌ای و نمایشگاه‌های مربوط به *قرآن و صحیفه*

سجادیه به عمل آمده تاکنون مقاله یا پایان‌نامه‌ای به‌طور روشن و واضح با موضوع «شاخصه‌های

مهم ورود و خروج از ماه مبارک رمضان با محوریت دعای وداع *صحیفه سجادیه*» پردازد،

مشاهده نگردید. همچنین کتابی که به‌طور خاص به بررسی موضوع فوق پرداخته باشد تألیف

نشده است؛ البته کتبی تحت عنوان *شرح صحیفه سجادیه* به شیوه کلی و اجمالی چاپ شده است

در حالی که به طور خاص و مستقل به بررسی هر یک از دعاهای امام سجاده علیه السلام پرداخته‌اند و در مجموع با عنوان خاص این پایان‌نامه تطبیق ندارد.

قابل ذکر است که بسیاری از این شروح در دسترس عموم نیست و حتی بعضی از آن‌ها به شرح تعدادی از دعاهای آن پرداخته‌اند و اینجانب در این نوشتار بهره‌ کمی از آن‌ها برده‌ام. در اینجا به بعضی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

۱- شرح علامه مدرسی چهاردهی، مدرسی چهاردهی، محمدبن علی بن محمد نصیر،

انتشارات مرتضوی

۲- شرح صحیفه جزائری موسوم به نور الانوار، نعمت‌الله جزائری

۳- شرح صحیفه روغنی، محمدباقر روغنی قزوینی

۴- شرح صحیفه لاهیجی، قطب‌الدین محمدبن شریف لاهیجی دیلمی

۵- شرح صحیفه رازی، ملا محمدسلیم رازی، که هم‌اکنون در کتابخانه آیت‌الله مرعشی

موجود می‌باشد.

۶- شرح ریاض الصالحین، سیدعلی خان مدنی

۷- شرح ریاض السالکین، سیدعلی خان مدنی

۸- شرح صحیفه مجلسی، علامه محمدباقر مجلسی

۹- شرح ملا محمدتقی مجلسی اصفهانی

۱۰- شرح حدائق الصالحین، شیخ بهایی

۱۱- شرح صحیفه میرداماد، میرداماد استرآبادی اصفهانی

۱۲- شرح حاج میراز ابوالقاسم شعرانی

۱۳- شرح صحیفه سجاده، حسین انصاریان، انتشارات دارالعرفان

کتبی نیز به طور پراکنده به برخی از شاخصه‌ها و فضایل ماه رمضان اشاره نموده‌اند که اینجانب

نیز تا حدودی از آن‌ها بهره برده‌ام، از جمله: